

Position paper – toekomst marktmodel

Inleiding

Energie-Nederland denkt graag mee over de toekomst van het Nederlandse marktmodel. We onderschrijven de positie van TenneT dat de marktmechanismen ons een goed functionerend en betrouwbaar elektriciteitssysteem hebben opgeleverd. Dit marktmodel biedt een fundament voor de volgende fase van de energietransitie. Om toekomstbestendig te zijn, zijn aanpassingen nodig om beter te kunnen inspelen op de nieuwe uitdagingen die deze transitie met zich meebrengt. Bij de laatste wijziging van het marktmodel in 2013 is het leveranciersmodel geïntroduceerd en is ervoor gekozen om de netbeheerkosten via een capaciteitsstarief in rekening te brengen en daarmee onafhankelijk te maken van het gebruik. Voor toekomstige aanpassingen in het marktmodel is het uitermate belangrijk dat er goed over de lange-termijn effecten nagedacht wordt om ervoor te zorgen dat de beoogde lange-termijn doelen gerealiseerd worden.

- Het uitgangspunt van het marktmodel moet brede welvaartsmaximalisatie blijven waarbij het net de markt faciliteert, er moet voor gewaakt worden dat dit niet vervangen wordt door kostenminimalisatie aan de kant van de netbeheerder.
- De opstapeling van onzekerheden voor marktpartijen vraagt bovendien om een stabiel lange-termijn marktmodel, waarbij capaciteit met een hoge mate van beschikbaarheid, onafhankelijk van de weerssituatie, een expliciete waarde krijgt (een capaciteitsmarkt).
- Een verbeterde informatievoorziening zal bijdragen aan de efficiënte inzet van in de markt aanwezige oplossingen en innovaties, hierbij zijn een verbetering van alle informatiestromen van belang: tussen netbeheerders, van netbeheerders richting de markt, maar ook zeker tussen de verschillende marktrollen.

Vrijheid voor de markt binnen de fysieke grenzen van het elektriciteitsnet

In het huidige marktmodel worden de grenzen van het elektriciteitsnet al gerespecteerd. Deelname aan congestiemanagement is verplicht en partijen worden in de wachtrij geplaatst als er onvoldoende transportcapaciteit is. Mede daarom heeft Nederland één van de hoogste betrouwbaarheidsscores als het gaat om het elektriciteitsnet. Gezien de verwachte elektrificatiegolf wordt het elektriciteitsnet de komende jaren flink verzaamd, waarmee elektriciteit verschuift van kritische voorziening ten behoeve van de bedrijfsvoering (licht, IT) naar de cruciale CO₂-vrije energiebron waar onze toekomstige duurzame en circulaire economie in grote mate op zal draaien (warmte, moleculen). Investeren in netverzwaring en netuitbreiding heeft over het algemeen een duidelijk positieve maatschappelijke business case. De baten (welvaartswinst) die worden gerealiseerd overstijgen in verreweg de meeste gevallen de kosten.

Het nadenken over het dynamischer maken van nettarieven of het aanpassen van de Nederlandse biedzone is begrijpelijk in tijden van schaarse transportcapaciteit. Echter, is het belangrijk dat hierbij een integrale afweging wordt gemaakt, waarbij onwenselijke maatschappelijke effecten ook worden meegenomen. Zo zal een invoedingstarief/producententarief de elektriciteitsprijzen in Nederland opstuwten, de uitrol van hernieuwbare energie vertragen en de concurrentiepositie van Nederlandse producenten en bedrijven schaden. Een aanpassing van de Nederlandse biedzone zal de liquiditeit van de termijn- en intradaymarkten verminderen, additionele onbalansrisico's introduceren en de investeringszekerheid langdurig schaden. Het is hierbij ook belangrijk dat er voorbij de huidige periode

van transitie wordt gekeken en in de maatschappelijke kosten-batenanalyse naar de lange termijn wordt gekeken, waarbij het goed mogelijk is dat het behouden de huidige biedzone de maatschappelijk voordeligste uitkomst is.

Binnen de Nederlandse biedzone valt er nog een hoop te winnen als het aankomt op het maximaliseren van de transportcapaciteit uit de bestaande net-infrastructuur. Het beter inzichtelijk maken van de netbelasting is een cruciale stap in het optimaal benutten van het net. Energie-Nederland ziet hierbij een belangrijke rol voor innovaties op het gebied van betere bemeting van netten (voornamelijk op de regionale netten), toepassen van dynamic line rating en optimaal configureren van het net (bijvoorbeeld door middel van loadpockets). Verder kan er nog gedacht worden aan het heroverwegen van bedrijfsvoering criteria en (tijdelijk) hogere belastbaarheid van netcomponenten om scherper aan de wind te varen.

Voor Energie-Nederland is het essentieel dat toegang tot het net mogelijk blijft. De vrijheid van dispatch moet worden behouden aangezien dit een cruciale voorwaarde is voor een efficiënt werkende markt, hetgeen niet betekent dat de netbeheerder niet zou kunnen ingrijpen. Deelname aan congestiemanagement is immers verplicht en daar moet een kostendekkende vergoeding tegenover staan. Er valt nog veel te winnen als het gaat om het goed inrichten van de beschikbare producten en processen onder het congestiemanagement-regime. Aanpassingen als het ophogen van de technische grens en het differentiëren van de financiële grens voor afname en invoeding om de waarde van congestiemanagement beter te reflecteren, zijn concrete maatregelen die snel leiden tot meer transportcapaciteit. Ook het toepassen van congestiemanagement dichtbij real-time zou een flinke verbetering betekenen. Wat Energie-Nederland betreft is de conceptuele fase van congestiemanagement inmiddels afgerond en moet de volledige focus nu liggen op het implementeren van de ontwikkelde concepten. Energie-Nederland blijft hier graag een actieve bijdrage aan leveren.

Kansen voor verbetering van het marktmodel liggen wat Energie-Nederland betreft bijvoorbeeld in het optimaliseren van lange-termijn markten, deze markten kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van hernieuwbare opwek en het faciliteren van grote directe- en indirecte elektrificatieprojecten. Goed functionerende lange-termijn markten stelt marktpartijen (zowel producenten als afnemers) in staat om risico's te mitigeren. Voor het functioneren van de lange-termijn markten is het cruciaal dat er voldoende lange-termijn transportrechten zijn, deze ook eerder worden uitgegeven en dat deze worden afgegeven tussen biedzones- waar de fysieke consumptie plaatsvindt- en dus niet in een virtuele hub die weinig tot geen correlatie kent met de fysieke werkelijkheid. Ook bij het bij elkaar brengen van vraag en aanbod, door middel van goed faciliteren en stimuleren van de PPA-markt, zou helpen de energietransitie verder vorm te geven en daarmee positief bijdragen aan de liquiditeit van de lange-termijn markten.

Investeringszekerheid voor marktpartijen

Er worden forse noodzakelijke investeringen gedaan om de verzwaring van het elektriciteitsnet te realiseren. Aan de andere kant vraagt de elektrificatie ook zeer hoge investeringen vanuit marktpartijen, grofweg het dubbele van de investeringen die nodig zijn voor het net¹. Om elektrificatie succesvol te laten verlopen is het tijdig beschikbaar hebben van een betrouwbaar en betaalbaar net cruciaal. Voor de investeringszekerheid in deze elektrificatie is het belangrijk dat er stabiel en betrouwbaar beleid is en blijft en risico's tot een minimum beperkt worden. De interferentie van toekomstige subsidies met zowel de korte- als lange-termijn markt, moeten tot een minimum beperkt worden.

Een mogelijke aanpassing/splitsing van de Nederlandse biedzone is een voorbeeld van een maatregel die de investeringszekerheid significante en langdurige schade zal toebrengen. Hetzelfde geldt voor het nu introduceren van een invoedingstarief, ook voor al bestaande productiecapaciteit (na decennialange producenten vrijstelling). Een ander voorbeeld is het ontwikkelen van het tijdsduur gebonden transportrecht voor wind op zee, waarbij een instrument dat oorspronkelijk ontwikkeld is voor flexibele netgebruikers op land die de dalen kunnen opvullen (zoals opslag), ingezet wordt op zee om het toepassen van congestiemanagement te dempen.

Het verleggen van deze netrisico's richting de markt raken aan de investeringszekerheid, dit moet dan ook een halt worden toegeroepen om de investeringszekerheid te borgen. Bovendien worden dit soort ingrepen vaak individueel beschouwd, terwijl de opéénstapeling van dergelijke maatregelen een sneeuwbal effect veroorzaken. Het is belangrijk om te beseffen dat de markt:

- 1) Netrisico's veel minder goed kan inschatten dan netbeheerders;
- 2) Specifieke netkosten veel minder goed kan verwerken in hun competitieve ketens;
- 3) Niet geniet van de inkomstzekerheid welke netbeheerders genieten

Dit leidt tot de introductie van risico-opslagen, waardoor de additionele maatschappelijke kosten hoger uitvallen dan de besparing bij netbeheerders.

Energie-Nederland deelt het beeld van TenneT dat het nemen van een investeringsbeslissing voor het ontwikkelen van capaciteit met een hoge beschikbaarheid momenteel zeer problematisch is. De energy-only markt zal niet volstaan om leveringszekerheid in Nederland te borgen, voor investeringszekerheid in dit type capaciteit is een capaciteitsmechanisme nodig. Gezien de relatief lange aanlooptijd voor het ontwikkelen van een dergelijk mechanisme, moeten de eerste stappen hierin nu genomen worden. Bij het ontwikkelen van een dergelijk instrumentarium is het uiteraard belangrijk dat dit in lijn is met de overige doelen die de Nederlandse maatschappij gesteld heeft, zoals het CO₂-vrij maken van het elektriciteitssysteem.

De verwachte stijging van nettarieven als gevolg van de investeringen in het net, heeft een afschrikkende werking voor partijen die overwegen te elektrificeren. Dit terwijl de elektrificatie broodnodig is om de transitie verder vorm te geven. Hierbij zou het voorstel van SiRM² waarbij de kosten van netinvesteringen over meerdere generaties worden uitgesmeerd, verlichting kunnen bieden. Dit voorkomt dat de netgebruikers van vandaag betalen voor de netgebruikers van morgen. Uiteindelijk dient de financiering van het net op een dergelijke manier georganiseerd te

¹ [Financieel inzicht in EnergieTransitie \(FIT\)](#)

² [De timing van nettarieven](#)

worden dat het geen belemmering vormt voor de Nederlandse energietransitie, maar deze juist ondersteunt.

Technologische verandering en innovaties

In de huidige fase van de transitie brengt het snel regelen van zon, wind en (in mindere mate) opslag, uitdagingen met zich mee. Energie-Nederland erkent de uitdaging die TenneT momenteel ondervindt als gevolg van de oscillerende onbalansschommelingen. Energie-Nederland ziet het snel kunnen regelen van duurzame bronnen en opslag echter als iets positiefs, gezien de hoge mate van flexibiliteit die dit met zich meebrengt. De maatregelen die TenneT onderzoekt om passief balanceren beter te faciliteren, door middel van betere informatievoorziening, zien wij dan ook als een zeer welkome ontwikkeling. Dit zijn de innovaties waar in het toekomstige elektriciteitssysteem grote behoefte aan zal zijn. Energie-Nederland pleit hierbij voor een directe een continue publicatie van het onbalanssignaal om marktpartijen optimaal in staat te stellen het net adequaat te ondersteunen.

Ontwikkeling van decentrale flexibiliteit zoals vraagrespons biedt nog mogelijkheden, waarbij marktpartijen een leidende rol hebben. Wet- en regelgeving biedt ruimte voor onafhankelijke aggregatoren, dus constructies waarbij de rollen leverancier, BRP, BSP en CSP door verschillende marktpartijen voor dezelfde klant worden ingevuld. Voor die situaties is het van belang dat er duidelijke kaders worden opgesteld om afspraken te maken over bijvoorbeeld gegevensuitwisseling en verrekening (ook voor situaties waarbij zaken niet goed lopen). De door TenneT benoemde behoefte aan hoge mate van efficiënte data-uitwisseling tussen netbeheerders geldt evengoed voor marktpartijen tussen de verschillende marktrollen.

Energie-Nederland ziet ook een grote rol voor innovaties aan de kant van de netbeheerder om de netverzwaring zo efficiënt mogelijk uit te voeren en de beperkte capaciteit zo goed mogelijk te benutten. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht kan worden aan:

- Herziening van bedrijfsvoeringscriteria (zoals N-1) voor belastbaarheid van net en voor tijdelijke overbelasting van netcomponenten;
- Toepassing van andere netconfiguraties ("pocketvorming");
- Toelaten van merchant investeringen in netelementen zoals interconnectiesystemen;
- Verdere toepassing van dynamic line rating;
- Verder doorontwikkelen van informatievoorziening zodat de markt een goed beeld heeft waar de behoeftes zitten van netbeheerders als het aankomt op bepaalde ondersteuningsdiensten.

Alles beschouwend is Energie-Nederland van mening dat de fundamenten van het huidige marktmodel veel hebben gebracht en met de voorgestelde verbeteringen ook toekomstbestendig zijn. Het is belangrijk dat vrijheid van dispatch, vrijheid van transactie en vrijheid van aansluiting hier een integraal onderdeel van blijven.